

УДК 343.13

С. В. Лупашку

здобувач

Національної академії прокуратури України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КЕРІВНИКОМ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ У СПРАВАХ ПРО ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин потребує від прокурора вміння правильно визначити обсяг необхідних спеціалістів, яких необхідно залучати під час проведення слідчих (розшукових) дій та правильно розставляти акценти розслідування.

Питанню сутності процесуального керівництва досудовим розслідуванням приділяли свого часу увагу багато українських науковців-правників, які так чи інакше висвітлювали основні засади нагляду прокурора у кримінальному провадженні та аналізували роль прокурора як процесуального керівника. Зокрема, даною проблематикою займалися О.Д. Антонюк, О.В. Баулін, В. Бабкова, С.В. Беседа, Є. Блажівський, О. Василенко, М. Говоруха, Ю.А. Гришин, В.П. Лакізіук, О.М. Ларин, О.М. Литвак, Д.М. Мірковець, М.І. Мичко, О.Р. Михайленко, Д.П. Орлик, М.В. Руденко, С. Тищенко, М.С. Трубін, К. Чумак, Б.В. Ференц, І.Я. Фойницький, П.В. Шумський, В.М. Юрчин, М.К. Якимчук та інші.

Мета дослідження – аналіз наукових джерел щодо процедури проведення окремих слідчих (розшукових) дій процесуальним керівником у кримінальних провадженнях у справах про земельні відносини.

Як і при розслідуванні загальнокримінальних злочинів, розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин потребує чіткої послідовності та алгоритму здійснення слідчих (розшукових) та процесуальних дій. На нашу думку, методика розслідування прокурором кримінальних правопорушень передбачає розділення етапу досудового розслідування на 2 етапи:

- здійснення слідчих (розшукових) та процесуальних дій на початковому етапі розслідування;
- здійснення слідчих (розшукових) та процесуальних дій на наступному етапі розслідування.

До початкового етапу досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин варто віднести ті слідчі (розшукові) та процесуальні дії, які слід проводити негайно після виявлення самого кримінального правопорушення, оскільки навіть у даній категорії злочинів є пріоритетними строки збору доказів та фіксування слідів кримінального правопорушення [7, с. 45; 3, с. 5].

Так, на даному етапі досудового розслідування необхідно виділити наступні невідкладні слідчі (розшукові) та процесуальні дії:

- огляд місця події;
- отримання первинної документації;
- допит свідків та потерпілих.

На наступному етапі досудового розслідування, зазвичай необхідно проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії, із урахуванням інформації, отриманої внаслідок проведення слідчих та процесуальних дій на початковому етапі досудового розслідування. До таких дій варто віднести:

- тимчасовий доступ до речей і документів (що стали підставою для набуття особою права на землю, податкових декларацій, витягів з дзк, довідок про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, технічну документацію на земельну ділянку, рішення органів місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки у власність або користування тощо);

- впізнання особи, що вчинила кримінальне правопорушення;

- допити додаткових свідків (власників, користувачів земельної ділянки, осіб які могли виготовляти документи тощо);

- призначення експертизи (оцінка земельної ділянки, оцінка завданої шкоди, експертиза ґрунтів, економічні, почеркознавчі інші види криміналістичних експертиз);

- вжиття заходів до відшкодування завданої шкоди (встановлення суми завданих збитків, пошук майна для забезпечення відшкодування шкоди, накладення арешту на майно);

- огляд (додатковий огляд земельної ділянки, огляд вилученої документації, огляд додаткових речей і документів);

- проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

- обшук (з метою встановлення оригіналів документів, на підставі яких видавались рішення, пошук знарядь злочину, документів, печаток, чорнових записів тощо) [7, с. 47].

Під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин, проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій мають свої особливості, адже кримінальні правопорушення у даній сфері вчиняються значно рідше, ніж загальнокримінальні злочини.

Так, як нами зазначалось раніше, до слідчих (розшукових) та процесуальних дій, які необхідно проводити у ході здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері

земельних відносин можна віднести: огляд місця події; огляд документів; огляд речей; допит потерпілого або представника потерпілого; допит свідків; витребування документів з органів державного контролю: Державної фіскальної служби (податкових декларацій про платну за землю, акти камеральних, документальних перевірок, податкових повідомлень-рішень), Державної екологічної інспекції (акти проведених перевірок, копій актів реагування), Держгеокадастра (графічні та семантичні дані земельної ділянки, витяг з державного земельного кадастру, довідку про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, інформацію про зареєстровані договори оренди земельної ділянки) тощо; тимчасовий доступ до речей і документів, якщо необхідно вилучити оригінали документів, які перебувають у володінні власника даних документів; призначення судових експертиз (документальних, економічних, почеркознавчих, ґрунтознавчих, оціночних тощо); обшуки з метою виявлення та фіксації інформації, яка має відношення до вчиненого кримінального правопорушення; слідчий експеримент з метою відтворення обставин та обстановки події кримінального правопорушення; пред'явлення речей для впізнання (пред'явлення документів, які стали підставою для набуття права на землю, або інших речей) [8].

У ході здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин, огляд місця події значно відрізняється від огляду місця події при розслідуванні інших злочинів, скажімо, передбаченого ст. 115, або 286 КК України, і є однією з основних та першочергових слідчих (розшукових) дій, які необхідно проводити одразу ж після виявлення кримінального правопорушення [5].

Так, у ході здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, скажімо, самовільного зайняття земельної ділянки, забруднення або псування земель, незаконного заволодіння ґрунтовим покривом земель, незаконного заволодіння землями водного фонду тощо, під час проведення огляду місця події – земельної ділянки, прокурору необхідно в обов'язковому порядку залучити у порядку, передбаченому ст. ст. 71, 237 КПК України¹ спеціаліста Державної інспекції сільського господарства, Державної екологічної інспекції, Державної інспекції архітектурно-будівельного контролю, інститутів геодезії тощо. Також для проведення огляду земельної ділянки, прокурору, залежно від типу та функціонального призначення земельної ділянки, варто залучити фахівців Управління водного або лісового господарства, тощо.

Вказані спеціалісти у ході здійснення огляду земельної ділянки зможуть встановити наявність порушень вимог чинного законодавства у земельній сфері і сфері екології та долучити до протоколу огляду свої висновки, які стануть у подальшому підґрунтям для призначення судових криміналістичних експертиз [6].

Крім того, у ході здійснення огляду земельної ділянки, який передбачено ст. 237 КПК України, прокурор, окрім складання протоколу, форма та зміст якого передбачений ст. 104 КПК України, повинен [4, с. 264]:

- здійснити вимірювання земельної ділянки для встановлення її фактичного розміру;
- встановлення наявності межових знаків;
- витребувати у особи, що займає земельну ділянку правоустановчі документи, які дають їй право її займати (договір оренди земельної ділянки, свідоцтво про право власності на земельну ділянку, тощо);
- встановити наявність свідків та очевидців вчинення кримінального правопорушення;
- встановити наявність споруд та інших об'єктів на земельній ділянці, встановити наявність оформленого права власності на них;
- встановити наявність огороження земельної ділянки;
- визначення стану земельної ділянки (у випадку її забруднення);
- встановлення належності земельної ділянки до особливо цінних земель та земельних ділянок, що знаходяться у межах охоронних зон;
- встановлення категорії та функціонального призначення тощо.

У ході проведення подальшого досудового розслідування прокурору необхідно буде встановлювати та допитувати осіб, які зможуть надати відповідні показання, які допоможуть йому в розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин [2].

Так, на нашу думку, проведення допиту свідків під час здійснення досудового розслідування можна розділити на тих осіб, які були очевидцями вчинення самого кримінального правопорушення, осіб від імені яких складались та видавались правоустановчі документи на земельні ділянки, а також на осіб, яких залучають у кримінальному провадженні тощо.

Так, при проведенні допиту особи, яка була безпосереднім очевидцем кримінального правопорушення у сфері земельних відносин, останній варто ставити такі питання:

- Яким чином, коли та за яких обставин вона спостерігала за вчиненням кримінального правопорушення;
- Чи відомі їй особи, які вчинили кримінальне правопорушення та їх місцеперебування;
- Чи зможе вона впізнати осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – *Відомості Верховної ради України* 2013 № 9-10, 11-12, 13, ст. 88

- Яким чином вчинялось кримінальне правопорушення;
- Чи застосовувалась спеціальна техніка та інші транспортні засоби при вчиненні кримінального правопорушення, їх ідентифікаційні ознаки.
- Особі, від імені якої виготовлялись документи необхідно ставити наступні питання:
- Чи відомо їй обставини вчинення кримінального правопорушення;
- Чи є особа, яку вона підозрює;
- Яким чином стало можливе виготовлення та використання особою підроблених правостановлюючих документів;
- Яким чином, у особи, яка вчинила кримінальне правопорушення з'явилися зразки підпису особи від імені якої виготовлені документи;
- Яким чином у особи, яка вчинила кримінальне правопорушення з'явилась печатка органу який розпоряджається земельними ділянками, де вона зберігається та яким чином, хто має до неї доступ;
- Чи може вона надати зразки свого підпису та почерку, а також зразки відбитків печаток;
- Чи втрачала особа ідентифікуючі документи (паспорт громадянина України, індивідуальний податковий номер, документи на право власності на об'єкти нерухомості, чи мало місце втрата печаток тощо);

У випадку, якщо орган місцевого самоврядування надавав дозвіл на розроблення землепорядної документації та чи приймалось рішення (наказ, розпорядження) про передачу у власність або користування земельної ділянки:

- Яким чином відбувався розгляд клопотання;
- Яким чином здійснювалась перевірка документів (чи розглядалось питання на постійній комісії відповідної ради);
- Чи було опубліковано проекти рішення про розпорядження земельними ділянками на веб-сайті відповідної ради;
- Чи проводилось голосування на сесії органу місцевого самоврядування;
- Чи приймалися рішення про надання дозволу на розроблення технічної документації із землеустрою та рішення (наказ/розпорядження);
- Чи мав місце факт втрати, незаконного заволодіння печатками, бланками та іншими речами і документами, які стали підставою для встановлення права на землю [7];
- У випадку розроблення технічної документації із землеустрою землепорядними організаціями:
- Яким чином до землепорядної організації надійшов пакет документів;
- Хто був замовником технічної документації із землеустрою;
- Який пакет документів подавався землепоряднику;

- Чи встановлювалась наявність землепорядною організацією оригінали документів;
- Хто здійснював оплату відповідно до договору про розроблення технічної документації із землеустрою;
- Чи виїжджала землепорядна організація на місце розташування земельної ділянки для проведення вимірювань із залученням фахівців геодезистів;
- Що на момент обстеження земельної ділянки знаходилось на ній;

У випадку здійснення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, тобто на земельну ділянку, особам – державним реєстраторам, які приймали відповідні рішення:

- Хто, особисто чи за дорученням, подавав заяву і пакет документів для державної реєстрації права на земельну ділянку;
- Які саме документи подавались для державної реєстрації;
- Які перевірочні заходи вживались державним реєстратором;
- Чи направлялись державними реєстраторами запити до Комунальних підприємств «Бюро технічної інвентаризації» про наявність раніше зареєстрованих речових прав на конкретне нерухоме майно (на об'єкти будівництва);
- Які документи стали підставою для здійснення державної реєстрації речових прав на земельну ділянку;
- Яке прийнято рішення державним реєстратором щодо конкретної земельної ділянки.

Зазвичай, підозрювані у ході проведення досудового розслідування відмовляються надавати показання, користуючись при цьому, положеннями ст. 63 Конституції України, відповідно до якої особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [1].

У такому випадку, є доцільним взагалі не ставити жодних питань, оскільки на наступний допит, особа може підготуватись та надати органу досудового розслідування хибні свідчення, які заплутають слідство, при цьому, не відповідаючи за надання хибних свідчень.

У ході подальшого досудового розслідування, може виникнути необхідність у проведенні обшуку. У такому випадку, прокурор, як особа, яка наділена повноваженнями проведення слідчих дій, самостійно може внести відповідне клопотання до суду про проведення обшуку.

Перед початком проведення обшуку, наприклад приміщення у якому, вірогідно, знаходяться речі чи документи, які особа яка вчинила кримінальне правопорушення використовувала з метою незаконного заволодіння земельною ділянкою, необхідно оперативним шляхом встановити місце її проживання, перебування та місце вірогідного

зберігання речей і документів. При цьому, задля найкращого результату проведення слідчої (розшукової) дії, необхідно отримати від оперативно-го підрозділу підтвердження перебування речей і документів, які планується відшукати, а також особи, що вчинила кримінальне правопорушення за адресами майбутнього обшуку.

Під час проведення обшуку доцільно відбирати та вилучати лише ті речі і документи, які безпосередньо стосуються вчиненого кримінального правопорушення, для подальшого оперативного вивчення.

У разі, якщо за результатами проведення обшуку, виявлено речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, їх необхідно одразу ж представити понятим та іншим учасникам слідчої (розшукової) дії, упакувати, опечатати та направити до органу досудового розслідування для вивчення та дослідження.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/-4651%D0%B017/print1329-93292447164>.
3. Лук'янчиков Є. Д., Моїсєєв О. М. Пред'явлення для в'язання: навч. посіб. Макіївка: Графіті, 2008. 104 с.
4. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Слідчий огляд: поняття та види. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 264–269.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України: у 4-х томах. За заг. ред. О. В. Стовби. Харків: Видавнича агенція «Апостиль», 2015 р. Т. 2. 329 с.
6. Письменний Д. П. Слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Випуск 3. Том 2. С. 143–146.
7. Тактика следственных действий: учебное пособие. Под ред. В. И. Комиссарова. Саратов: СГАП, 2000. 202 с.
8. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підруч. за ред. В. Ю. Шепітька. 4-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2014. 618 с.

Анотація

Лушаку С. В. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій процесуальним керівником у кримінальних провадженнях у справах про земельні відносини. – Стаття.

У статті розглядаються особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій процесуальним керівником у кримінальних провадженнях у справах про земельні відносини. Виокремлюються етапи досудового розслідування у кримінальних провадженнях у справах про земельні відносини. Встановлено, що під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин, проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій мають свої особливості, адже кримінальні правопорушення у даній сфері вчиняються значно рідше, аніж загальнокримінальні злочини.

Ключові слова: прокурор, процесуальне керівництво, слідчі (розшукові) дії, кримінальний процесуальний кодекс, досудове розслідування.

Аннотация

Лушаку С. В. Особенности проведения отдельных следственных (розыскных) действий процессуальным руководителем по уголовным производствам по делам о земельных отношениях. – Статья.

В статье рассматриваются особенности проведения отдельных следственных (розыскных) действий процессуальным руководителем по уголовным производствам по делам о земельных отношениях. Выделяются этапы предварительного расследования по уголовным производствам по делам о земельных отношениях. Установлено, что при осуществлении досудебного расследования уголовных правонарушений в сфере земельных отношений, проведения следственных (розыскных) и процессуальных действий имеют свои особенности, ведь уголовные правонарушения в данной сфере совершаются значительно реже, чем общеуголовные преступления.

Ключевые слова: прокурор, процессуальное руководство, следователи (розыскные) действия, криминальный процессуальный кодекс, досудебное расследование.

Summary

Lupashky S. V. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions by the procedural manager in criminal proceedings in cases of land relations. – Article.

The article deals with the peculiarities of conducting individual investigative (search) actions by the procedural leader in criminal proceeding in land relations cases. The stages of pre-trial investigation in criminal proceeding in land relations cases are distinguished. It is established that during the pre-trial investigation of criminal offenses in the field of land relations, the conduct of investigative (investigative) and procedural actions have their own peculiarities, since criminal offenses in these areas are committed much less often than generally criminal offenses.

Key words: prosecutor, procedural leadership, investigative (search) actions, criminal procedure code, pre-trial investigation.